

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена дослідженню ознак, притаманних міжнародним стандартам доказування в кримінальному процесі. На підставі здійсненого аналізу міжнародно-правових актів і доктринальних підходів до ознак міжнародних стандартів доказування запропоновано відносити такі: об'єктивність, соціальну зумовленість, динамічність, системність, загальнообов'язковість. З урахуванням виокремлених ознак визначено поняття міжнародних стандартів доказування в кримінальному процесі.

Ключові слова: кримінальне процесуальне доказування, міжнародні стандарти доказування, об'єктивність, соціальна зумовленість, динамічність, системність, загальнообов'язковість.

Статья посвящена исследованию признаков, присущих международным стандартам доказывания в уголовном процессе. На основании проведенного анализа международно-правовых актов и доктринальных подходов к числу признаков международных стандартов доказывания предложено относить: объективность, социальную обусловленность, динамичность, системность, общеобязательность. С учетом выделенных признаков определено понятие международных стандартов доказывания в уголовном процессе.

Ключевые слова: уголовное процессуальное доказывание, международные стандарты доказывания, объективность, социальная обусловленность, динамичность, системность, общеобязательность.

The article is devoted to the research of the signs, inherent to the international standards of proof in the criminal process. On the basis of an analysis of international legal acts and doctrinal approaches, among the signs of international standards of proof, it is proposed to attribute: objectivity, social precondition, dynamism, systematic, general obligation. Considering into highlighted signs, the concept of international standards of proof in the criminal process is defined.

Key words: criminal procedural proof, international standards of proof, objectivity, social precondition, dynamism, systematic, general obligation.

Вступ. Міжнародні стандарти доказування відіграють вагомую роль у формуванні доказів та їх використанні під час ухвалення кримінальних процесуальних рішень. З одного боку, застосування міжнародних стандартів доказування дозволяє суб'єкту доказування сформулювати сукупність належних, допустимих і достовірних доказів, достатніх для ухвалення відповідного процесуального рішення. З іншого боку, їх застосування забезпечує формування в суб'єкта доказування на основі оцінки наявної сукупності доказів рівня переконання, необхідного для ухвалення відповідного процесуального рішення.

Дослідженню стандартів доказування в доктрині кримінального процесу присвячена значна увага. Зокрема, їхні поняття, ознаки і зміст були предметом наукових праць В.В. Вапнярчука, І.В. Гловюк, В.П. Гмирка, В.М. Ішенка, В.А. Завтура, А.А. Павлишина, Б.П. Ратушної, Х.Р. Слюсарчук, А.С. Степаненка й інших вітчизняних і закордонних учених. Проте сьогодні в доктрині кримінального процесу поняття міжнародних стандартів доказування визначається неоднозначно, що ускладнює розкриття їх системи і дослідження механізму застосування окремих міжнародних стандартів доказування.

© КРЕТ Г.Р. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики (Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»)

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення ознак, притаманних міжнародним стандартам доказування в кримінальному процесі, та розкриття на їхній основі поняття міжнародних стандартів доказування.

Результати дослідження. Стандарти доказування в кримінальному процесі характеризуються ознаками об'єктивності, соціальної зумовленості, динамічності, системності та загальнообов'язковості, яким із деякими уточненнями відповідають і міжнародні стандарти доказування.

Притаманна міжнародним стандартам доказування ознака об'єктивності полягає в тому, що вони закріплюються нормами міжнародного права та формуються в судовій практиці міжнародних судових інституцій, які створені та функціонують на основі міжнародних договорів.

Низка міжнародних стандартів доказування ґрунтується на положеннях міжнародно-правових актів, які закріплюють міжнародні стандарти прав людини. Зокрема, до них належать міжнародні договори універсального характеру, ухвалені в межах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), що є обов'язковими для держав-учасниць, а саме: Загальна декларація прав людини, ухвалена і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. та ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) № 2148–VIII від 19 жовтня 1973 р.; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р., ратифікована із застереженнями Указом Президії Верховної Ради УРСР від 26 січня 1987 р. № 3484–XI.

Окрім того, основою для визначення низки міжнародних стандартів доказування є ухвалені в межах ООН міжнародно-правові акти рекомендаційного характеру: Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, ухвалений Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.; Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, ухвалена Резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р.; Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), ухвалені Резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р.; Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином, ухвалений Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 р.; Принципи ефективного попередження та розслідування позазаконних, свавільних і сумарних страт, рекомендовані Резолюцією 1989/65 Економічної та соціальної ради ООН від 24 травня 1989 р.; Керівництво з ефективного розслідування та документування тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (Стамбульський протокол), представлене Верховному комісару ООН із прав людини 9 серпня 1999 р. тощо.

Окремі міжнародні стандарти доказування визначаються Римським статутом Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) від 17 липня 1998 р. (далі – Римський статут), у ст. ст. 65–67 і 69 якого визначено особливості доказування в МКС [1]. З урахуванням ч. 1 ст. 21 і ч. 4 ст. 51 зазначеного Статуту МКС застосовує свої Правила процедури і доказування, що повинні відповідати Статуту [1]. Спрямованість Правил процедури і доказування на врегулювання порядку здійснення доказування в МКС дозволяє стверджувати, що вони також відображають низку міжнародних стандартів доказування.

Істотно вплинули на формування міжнародних стандартів доказування міжнародні договори регіонального характеру, які ухвалені в межах Ради Європи та є обов'язковими для держав-учасниць. До них належать: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. (далі – Європейська конвенція); Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 р., ратифікована Законом України від 24 січня 1997 р. Зокрема, низка міжнародних стандартів доказування ґрунтується на закріпленому Європейською конвенцією праві на справедливий суд.

Не вдаючись до поглибленого аналізу наведених міжнародно-правових актів, потрібно вказати, що вони прямо не визначають стандарти доказування, проте закріплення в них міжнародних стандартів прав людини, зокрема у сфері здійснення кримінального судочинства, визначає вектор формування міжнародних стандартів доказування. На відміну від вітчизняного кримінального процесуального закону, який закріплює стандарти доказування, положення міжнародно-правових актів визначають напрями формування належних, допустимих і достовірних доказів, достатніх у своїй сукупності для ухвалення відповідного процесуального рішення, слугуючи орієнтиром як для міжнародних судових інституцій, так і для національних законодавців

країн-учасниць відповідних міжнародних договорів. Положення міжнародно-правових актів дозволяють виокремити низку міжнародних стандартів доказування, які впливають із закріплених ними прав людини: права на справедливий суд, права на свободу й особисту недоторканність, заборони катування тощо. Більшість цих положень відображає загальні вимоги до допустимості доказів, відображені в національному кримінальному процесуальному законі.

У науковій літературі міжнародні правові стандарти нерідко визначаються як принципи і норми міжнародного права [2, с. 667]. Водночас міжнародні стандарти доказування не можуть зводитися суто до принципів і норм міжнародного права, що пояснюється декількома аспектами.

По-перше, принципи і норми міжнародного права відіграють вагомую роль у вирішенні справ міжнародними судовими інституціями, але не вичерпують поняття застосованого ними права. Так, аналіз положень ч. 1 ст. 21 Римського статуту і ч. 1 ст. 35 Європейської конвенції, а також сформованої на їхній основі судової практики дозволяє стверджувати, що разом із принципами і нормами міжнародного права МКС та Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) використовують національне законодавство країн-учасниць, а МКС – також міжнародно-визнані стандарти – стандарти кримінального правосуддя, яких міжнародне співтовариство вважає необхідним дотримуватися [3, с. 423].

По-друге, принципи міжнародного права являють собою «узагальнені норми, що відображають характерні риси, а також основний зміст міжнародного права та володіють вищою юридичною силою» [4, с. 156], а норми міжнародного права – «створені угодою суб'єктів формально визначені правила, що встановлюють для них права та обов'язки, здійснення яких забезпечується юридичним механізмом» [4, с. 137]. Отже, принципи міжнародного права у результаті своєї узагальненості, а його норми завдяки притаманній їм формалізації не можуть вичерпно визначати міжнародні стандарти доказування. Як зауважує С.М. Ягофаров, «міжнародні стандарти – це комплекс, який динамічно розвивається та який не можна ототожнювати тільки із загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права, оскільки більшою мірою це лише морально-політичні зобов'язання, за рівнем реалізації яких можна отримати відповідь як про реальні процеси демократизації у суспільстві та характер взаємовідносин особи і держави, так і про наявний ступінь розвитку громадянського суспільства» [5, с. 33].

Положення міжнародно-правових актів створюють основу для формування міжнародних стандартів доказування в практиці міжнародних судових інституцій, зокрема МКС та ЄСПЛ. Міжнародні суди здійснюють тлумачення положень міжнародно-правових актів: МКС – застосованим міжнародним договорів (ч. 1 ст. 21 Римського статуту) [1], ЄСПЛ – Європейської конвенції та протоколів до неї (ч. 1 ст. 32 Європейської конвенції) [6]. У процесі здійснення правозастосування міжнародні судові інституції формують міжнародні стандарти доказування, які ґрунтуються на положеннях міжнародно-правових актів, та, з огляду на ч. 2 ст. 21 Римського статуту та ст. 30 Європейської конвенції, враховують їх під час ухвалення подальших рішень.

Отже, доречно виокремити конвенційний та інституційний механізми формування міжнародних стандартів доказування і зазначити пріоритет останнього. Конвенційний механізм їх формування утворюють положення міжнародно-правових актів, які закріплюють міжнародні стандарти прав людини у сфері здійснення кримінального судочинства: права на справедливий суд, права на свободу й особисту недоторканність, заборони катування тощо. Інституційний механізм формування міжнародних стандартів доказування утворює практика міжнародних судових інституцій, які створені та функціонують на основі міжнародних договорів. Більшість міжнародних стандартів доказування охоплюються інституційним механізмом, оскільки сформовані в практиці міжнародних судів.

Ознака соціальної зумовленості відображає соціальні чинники, що лежать в основі міжнародних стандартів доказування. З одного боку, необхідність їх існування зумовлюється завданнями міжнародних судових інституцій. Останні зумовлені міжнародною кримінальною юрисдикцією – правом міжнародних судових органів згідно зі своєю компетенцією розглядати і вирішувати кримінальні справи [7, с. 365]. На МКС покладається виконання завдань міжнародного кримінального судочинства, які полягають у здійсненні юрисдикції щодо осіб, відповідальних за злочини, вказані в Римському статуті, тобто здійснення правосуддя, захист жертв злочинів [8, с. 103]. На відміну від МКС, ЄСПЛ не здійснює правосуддя, а створений для забезпечення дотримання державами-учасницями їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами (ст. 19 Європейської конвенції) [6]. Тому на нього покладається завдання надання оцінки дотримання державами-учасницями прав людини та основоположних свобод, зокрема під час здійснення кримінального провадження національними органами досудового розслідування та судами.

З іншого боку, міжнародні стандарти доказування повинні відповідати міжнародним стандартам прав людини. Зокрема, ч. 3 ст. 21 Римського статуту передбачає, що застосування і тлумачення права відповідно до цієї статті повинно відповідати міжнародно визнаним правам людини і не допускати жодного несприятливого виокремлення за такими ознаками, як гендер, як це визначено в п. 3 ст. 7, вік, раса, колір шкіри, мова, релігія або віросповідання, політичні чи інші переконання, національне, етнічне чи соціальне походження, майновий, становий або інший стан [1]. Положення Європейської конвенції, що врегульовують правовий статус і порядок провадження в ЄСПЛ, такого правила не містять, хоча системний аналіз ст. ст. 1, 19 і ч. 1 ст. 32 Конвенції дозволяє стверджувати, що, здійснюючи її тлумачення і застосування, Суд виходить із визначених у р. I вказаній Конвенції та гарантованих державами-учасницями прав і свобод [6].

Ознака динамічності, притаманна міжнародним стандартам доказування, вказує на їх послідовний розвиток і постійне вдосконалення завдяки розширенню кола міжнародно-правових актів і напрацюванням судової практики міжнародних судових інституцій. Як зазначає С.М. Ягофаров, «усі документи, які належать до загальновизнаних принципів і норм, з'явилися на світ понад півстоліття тому <...>. Однак це в жодному разі не означає, що даний матеріал втратив свою соціальну цінність, навпаки, поточний стан можна охарактеризувати як перетворення закладених у них стандартів на нову якість, де сутнісне розуміння певних положень вже не поглинається визначальними поняттями та являє собою складну систему – конгломерат, що включає в себе як базовий стандарт, так і стандарти, тісно з ним пов'язані, але визнані вже як самостійні» [5, с. 28–29].

Притаманна міжнародним стандартам доказування ознака системності дозволяє відобразити їх тісний взаємозв'язок. Водночас варто звернути увагу на те, що міжнародні стандарти доказування тісно пов'язані з національними стандартами доказування. Як система правил доказування міжнародні стандарти доказування розкривають порядок формування належних, допустимих і достовірних доказів, достатніх у своїй сукупності для ухвалення відповідного кримінального процесуального рішення.

Розкриваючи сутність міжнародних правових стандартів прав людини, Н.Г. Беляєва зауважує, що за відсутності конституційної або іншої регламентації конкретного права, за наявності колізії чи сумісного застосування вони можуть мати значення самостійного нормативного регулятора, а не лише виступати нормативним мінімумом, який визначає рівень державної регламентації з допустимими відступами в тій або іншій державі у формі його перевищення чи конкретизації [9, с. 13–14]. У частині міжнародних правових стандартів, закріплених міжнародно-правовими актами, така позиція відповідає ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р., згідно з якою коли міжнародним договором України, який набрав чинності встановленим порядком, визначено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [10]. У зв'язку із цим обґрунтованою є думка С.М. Ляхівенка, який вказує на те, що міжнародні правові стандарти є основою для узгодження міжнародного і національного права [2, с. 667].

Ознака загальнообов'язковості, притаманна міжнародним стандартам доказування, підсилюється завдяки обов'язковості як міжнародних договорів, ратифікованих Україною, так і судових рішень міжнародних судових інституцій, юрисдикція яких визнана Україною.

Обов'язковість міжнародно-правових актів ґрунтується на ч. 1 ст. 9 Конституції України, відповідно до якої чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [11]. Окрім того, ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. передбачає, що такі договори застосовуються передбаченим для норм національного законодавства порядком [12].

На обов'язковість рішень МКС вказується в ч. 1 ст. 105 Римського статуту, згідно з якою з дотриманням умов, які держава могла обумовити на підставі п. 1 (b) ст. 103, вирок про призначення покарання у вигляді позбавлення волі є обов'язковим для держав-учасниць, які за жодних обставин не можуть його змінювати [1]. За результатами розгляду конституційного подання Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту МКС Конституційний Суд України у висновку від 11 червня 2001 р. у справі № 1–35/2001 (справа про Римський статут) визнав Римський статут МКС, ухвалений від імені України 20 січня 2000 р., який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, таким, що не відповідає Конституції України, у частині, що стосується положень абз. 10 преамбули та ст. 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд <...> доповнює національні органи кримінальної юстиції» [13]. Як зазначає О.Б. Кучер, станом на сьогодні Україна визнала юрисдикцію МКС *ad hoc* згідно з п. 3 ст. 12 Римського статуту як держава, що не є

учасницею Статуту, проте визнає його юрисдикцію щодо окремих подій, шляхом подання заяви Секретарю МКС [14, с. 181].

Обов'язковість рішень ЄСПЛ ґрунтується на ч. 1 ст. 46 Європейської конвенції, відповідно до якої держави-учасниці зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, в яких вони є сторонами [6]. Ратифікуванням Європейської конвенції Україна цілковито визнала на своїй території дію ст. 46 вказаної Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р.) [15]. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р., рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною відповідно до ст. 46 Конвенції [16]. Як зауважує Т.Г. Морщакова, «юридична обов'язковість рішень Європейського суду для всіх держав-учасників, які ратифікували Конвенцію, реально означає, що позиції з питань застосування даного міжнародного договору, які виробляються ним, набувають значення актуальних міжнародних стандартів, а сам Суд діє як унікальний механізм підтримання цих стандартів у національних практиках» [17, с. 15].

Висновки. Міжнародні стандарти доказування характеризуються такими ознаками: об'єктивністю, соціальною зумовленістю, динамічністю, системністю та загальнообов'язковістю. З огляду на наведені ознаки, міжнародні стандарти доказування являють собою систему закріплених у нормах міжнародних договорів, ратифікованих Україною, сформованих у практиці міжнародних судових інституцій, юрисдикція яких визнана Україною, правил, що забезпечують формування суб'єктом доказування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та досягнення за результатами їх оцінки рівня переконання, необхідного для ухвалення відповідного процесуального рішення.

Список використаних джерел:

1. Римский статут Международного уголовного суда, распространенный в качестве документа А/CONF.183/9 от 17 июля 1998 г с дальнейшими изменениями и вступивший в силу 1 июля 2002 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
2. Ляхівненко С.М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. Держава і право. 2011. Вип. 51. С. 666–672.
3. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учебник для студентов юрид. факультетов и вузов. 3 изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2008. 544 с.
4. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть: учебник для студентов юрид. факультетов и вузов. 3 изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2008. 432 с.
5. Ягофаров С.М. Международные стандарты по правам человека в сфере российского уголовного судопроизводства: дисс. ... канд. юрид. наук. Оренбург, 2005. 195 с.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
7. Буроменьський М.В. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 2–3. С. 359–370.
8. Глотова С.В. Особенности международного уголовного судопроизводства (на примере Международного уголовного суда). Российский юридический журнал. 2011. № 3. С. 99–110.
9. Беляева Н.Г. Право на неприкосновенность частной жизни: соотношение международно-правовой и внутригосударственной регламентации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Казань, 2000. 26 с.
10. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-ІV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
11. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
12. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-ІV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
13. Висновок Конституційного Суду України від 11 липня 2001 р. у справі № 1–35/2001 за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01>.

14. Кучер О.Б. Україна та Міжнародний кримінальний суд: еволюція та розвиток взаємовідносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 179–181.

15. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>.

16. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

17. Стандарты справедливого правосудия (международные и национальные практики) / кол. авторов; под. ред. Т.Г. Морщаковой. М.: Мысль, 2012. 584 с.

УДК 343.34

ЛАТИШ К.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРВАНДАЛІЗМУ

В умовах цифрової епохи вандалізм набуває нових форм кібервандалізму та нового змісту. Тому важливими є висвітлені в статті проблеми криміналістичної характеристики кібервандалізму. Проаналізовано окремі елементи криміналістичної характеристики вандалізму, як-от предмет злочинного посягання, спосіб злочину, обстановка, час, особа злочинця, особа потерпілого та типові сліди.

Ключові слова: кібервандалізм, криміналістична характеристика, кібервандал, особа потерпілого.

В условиях цифровой эпохи вандализм трансформируется в новые формы кибервандализма и приобретает новый смысл. Поэтому важными для исследования являются освещенные в статье проблемы криминалистической характеристики кибервандализма. Проанализированы отдельные элементы криминалистической характеристики вандализма: предмет преступного посягательства, способ преступления, обстановка, время, личность преступника, личность потерпевшего, типичные следы.

Ключевые слова: кибервандализм, криминалистическая характеристика, кибервандал, личность потерпевшего.

In the digital era, vandalism is transformed into new forms of cyber vandalism and is gaining new meaning. Therefore, it is quiet significant to analyze issues of the criminalistics description of cyber vandalism. Some elements of forensic characteristics of vandalism are described, such as the subject of a criminal offense, the method of crime, the situation, time, the person of the offender, the victim's personality and typical traces.

Key words: cyber vandalism, forensic characteristic, cyber vandal, victim's person, information protection, threat of safety.

Вступ. Інтернет-простір – це не лише віртуальне середовище для обміну інформацією, але й недостатньо контрольоване правоохоронними органами «поле» для злочинів. Кіберзлочинність як негативне явище, з яким ведеться активна боротьба, поширене в усьому світі. В Україні лише останніми роками особливо гостро постала проблема кібербезпеки. У зв'язку із чим у прискореному режимі ухвалено Закон України «Про основні засади забезпечення